

Ibi: *Sabbatum secundo-primum.*

12 Aded difficilis hujus verbi interpretatio sacris Interpretibus visa est, ut de ea interrogatus obiter Gregorius Nazianzenus ab Hieronymo, lepida tergiverfatione eundem, ne responderet, eluserit, sicut refert Spondan. *anno 32. num. 2.* testatus veterem esse quæstionem, in qua Authores valde inter se dissident. Ipse autem opinatur, Sabbatum secundo-primum esse diem post primam azymorum, quæ incidit in Sabbatum hebdomarium, seu communem. Azor. *d. cap. 1. vers. Nono quaritur,* sentit fuisse Sabbatum unum ex illis, quæ inter Pascha & Pentecosten præterierunt. Arboreus in *Evang. Luc. cap. 6.* opinatur fore ultimam diem Paschatis, quia omnes septem dies subsequentes festi habebantur, quare Sabbati nomen illis convenit, quorum extremum celebrius erat præcedentibus præter primum; hinc Sabbatum istud respectu primi, quoad solemnitatem erat secundum, respectu cæterorum primum; ideo secundo-primum nuncupatur. Interpretatio hæc vera videtur, nisi obstaret quod dies de qua loquitur Evangelista, incidit in tempus vellendi spicas, ut ex textu patet, quod Paschati convenire nequit, ut advertit Maldonat. *super Matth. cap. 12. in princ.* qui plures opiniones refutans resolvit Sabbatum secundo-primum dici diem Pentecostes.

Ibi: *Tertio igitur Decalogi præcepto.*

13 An sit affirmativum, vel negativum, disputat Suar. *d. lib. 2. cap. 1. num. 5.* ac tenet formaliter esse affirmativum, materialiter negativum. Idem docet Castr. Palau. *tom. 2. tract. 9. punct. 3. num. 2.* quod ita est accipiendum, ut si præceptum per se & absolute, hoc est, materialiter consideretur, negativum est, quia præcisè tantum jubet, ne aliquis profanis operis & servilibus incumbat, sicut præmissum est supra, *num. 5.* Si verò ratio habeatur ad finem præcepti, qui est cultus Dei, propter quem cessatio ab operis præcipitur, & ita formaliter intelligatur, affirmativum est, quia eò tendit, ut aliquam externam actionem in Dei reverentiam exhibeamus; sed quoad obligationem & vinculum est negativum, siquidem duntaxat tenemur vacare ab operis servilibus ex vi illius festis diebus, nec ipsum transgreditur qui cultum Deo nullum reddiderit, ut de festis Christianorum agens infra D. Covar. nos edocet, & dictum est *d. num. 5.* Judæi tamen Sabbatum sanctificabant non solum vacatione ab operis, sed etiam specialibus sacrificiis, oblationibus, & cæremoniis ex legis præscripto; quæ profestis diebus, aut aliis festis non fiebant. Cornel. à Lapide *sup. Levit. cap. 23. vers. 2. §. Nota festa,* Theatrum vitæ humanæ *lit. F. pag. 32.* de quibus Filliuc. *sup. d. cap. 1. num. 8.*

Ad Num. 2.

14 Tertium Decalogi præceptum ex parte morale est, ac ex parte cæremionale. Est morale quatenus jubet tempus aliquod in Dei cultum impendere, quia cum jure divino & naturali debeamus Deum unum per aliquos actus externos venerari, ut mox probabitur; similiter necesse est, ut tempus ad illud sacrum opus designetur, sicut ad somnum, prandium & alia, quibus præcisè indigemus ad

vitam, desideratur: hoc autem tempus decernitur per sanctificationem Sabbati, aliorumque festorum, dum prohibetur ne rebus profanis operando incumbatur; nam tacite, & virtualiter illi dies divino cultui sacrantur, licet expressim cultus non præcipiatur. Est cæremionale idem præceptum, quatenus certum tempus statuitur, nempe Sabbatum, ad vacandum Deo per cessationem ab operis servilibus, seu profanis; quia jure positivo declaratur quomodo, & quando præstandum sit, quod jure naturæ astringimur exhibere, quo nec dies, nec horæ, nec forma abstinendi ab operis præscriptæ sunt. Ita tenent Suar. *de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 1. num. 4. 7. cum seqq.* Azor. *d. cap. 1. vers. Hoc autem,* Lorin. *sup. Levitic. cap. 23. in argumento,* Filliuc. *sup. d. cap. 1. num. 2. & 7. cum aliis,* Fagund. in *Eccles. præcept. lib. 1. cap. 1. num. 1. Navar. in cap. Inter, num. 5. 11. quæst. 5. Theatrum vitæ humanæ lit. S. pag. 3. Bassaus in Floribus Theolog. lit. F. verbo Festum 1. num. 1. In quibus hoc præceptum cæremionale fuerit, latè ostendit Suar. *sup. ex n. 8. Fagund. n. 2. Filliuc. n. 9.* Et quidem ex illis cæremionale censetur quoad diem, quoad horas, & quoad formam cessationis ab operis, quia de jure naturali nec assignatur Sabbatum ad Dei cultum, nec constituitur ut dies festus per viginti quatuor horas servetur, nec ut homines ab operis abstinere intra id tempus; quia poterat Deus in aliis cultum sibi jure naturæ debitum constituere, non in vacatione ab operis per diem certam & integram, cum sufficeret vacare per tempus omnino ad actus externos Religionis necessarium. Fagund. *ubi proximè,* Lorin. *in d. cap. 23. vers. 32. §. Ex vacatione.* Quoad cæremionalia præceptum istud cum lege Moylis expiravit, Suar. *num. 10. & 11. Filliuc. num. 10. Fagund. num. 5.* Et licet Christianorum festa ut apud Judæos per viginti quatuor horas observentur, hoc fit ex præscripto Ecclesiæ, non ex lego Moylis. Lorin. *ubi proximè.**

Ibi: *Hoc tandem morale præceptum.*

Hanc rationem reddunt Filliuc. *sup. num. 3.* & alii ubi proximè eos numero præcedenti laudavimus.

Ad Num. 3.

Præceptum de sanctificandis diebus festis, quatenus morale esse diximus, ad jus spectat naturale; quia ubi de præceptis veteris Legis agitur, illa moralia vocitantur, quæ à jure naturæ proficiscuntur, qualia sunt omnia Decalogo contenta, tertio, de quo nobis sermo est, excepto, quod partim est cæremionale, & ab aliis in hoc fecerunt, ut advertit Fagund. *sup. n. 5.* Conclusionem hanc continent Suar. *num. 1. & 2. Lorin. sup. d. cap. 23. vers. in argum.* Cornel. à Lapide. in *Genes. cap. 2. vers. 3.* Azor. *Instit. Moral. part. 2. lib. 1. cap. 2. vers. Secundo quaritur,* Navar. *sup. Filliuc. d. cap. 1. num. 7. Fagund. ubi proximè.*

Ibi: *Hæc rationi & alia accedit.*

Solo naturæ lumine quævis creatura rationalis Deum ut naturæ authorem agnoscit. Tullius *lib. 1. de legib. ibi: Nulla gens est tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat.* Lactant. Firmian. *lib. 1. Divinarum Instit.*

Instit. cap. 2. ait, quod nemo est tam rudis, tam feris moribus, qui non oculos suos in cælum tollens, tametsi nesciat cujus Dei providentiâ regatur hoc omne quod cernitur, aliquem tamen esse intelligat ex ipsarum rerum magnitudine, nutu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione; neque fieri posset quin id quod mirabili ratione constat, consilio majori aliquo sit instructum. Quod fasce probat per argumenta & rationes naturales Hurtad. de Mendoza in *Metaphysic. disp. 20. de Deo, sect. 1. à principio,* Greg. Lop. in *prolog. part. 2. gloss. 1. Cevall. commun. quæst. 906. num. 253. Torniel. in Annal. primord. num. 1.* Deus autem ita nosci nequit, ut ejus essentia comprehendatur, *l. 1. tit. 2. part. 2.* ubi Greg. Lop. *gloss. 1.* de quibus passim agunt Theologi.

Ibi: *Quod si lumine naturali unus, & verus Deus.*

17 Jure naturali homines astringimur ad unum verum Deum ut authorem naturæ aliquibus externis actibus reverendum, ac venerandum, Lactant. *lib. 4. de vera sapientia,* sic dislerit; *Hæc consuetudine gignimur, ut generati nos Deo justa & debita obsequia præbeamus, hunc solum noverimus, hunc sequamur, hæc vinculo pietatis obstricti Deo & religati sumus, unde ipsa religio nomen accepit.* Suar. *de Relig. tom. 1. lib. 1. cap. 1. num. 7.* hæc profert; *Creatura rationalis per naturale debitum, & inditam propensionem ligata est ad colendum unum authorem suum.* Idem probat lex *2. ff. de justit. & jur. lex 2. ibi: E toto si non omnes tenemus de loar à Dios, tit. 1. p. 1. l. 4. in princ. tit. 2. p. 2. Cevall. d. q. 906. n. 107. & 252.*

18 Ad hunc igitur cultum Deo reddendum eodem jure naturali desideratur tempus aliquod decerni, quo actibus externis in Dei obsequium vacare possimus. Salian. *Annal. tom. 1. anno 1. die 7. n. 4.* Suar. *sup. lib. 2. cap. 1. num. 1. Lorin. super Levitic. cap. 23. in argum.* Azor. *Instit. moral. part. 2. lib. 1. cap. 2. vers. Secundo quaritur,* Filliuc. *d. cap. 1. n. 4.* Fagund. *sup. cap. 1. num. 5.* injuncta ab operis profanis ac servilibus cessatione, quia ea est hominis conditio, ut convenienter divino cultui incumbere non valeat, nisi à cæteris abstinat. Suar. *dict. cap. 1. num. 1. & 4. Lorin. ubi proximè,* Azor. *d. cap. 2. vers. Hoc autem,* ubi observat apud omnes Gentes, quoties dies festi in honorem Dei constituuntur, indicit vacationem ab operis forensibus ac non sacris, sicut supra de Romanis prænotavimus. Turcæ tamen etsi diem Veneris festum habeant, & ad sua templa convenienter cultus reddendi gratiâ, ab operis tamen aliis non abstinere. Theatrum vitæ humanæ *lit. M. pag. 184.*

Ibi: *Hæc ratione gentes, quæ demonum illusionibus.*

19 Ita observat Azor. *ubi proximè,* ac de falsa Ethnicorum religione plura apud Rosin. *de antiq. Roman. lib. 4. cap. 3. cum seqq.* ubi de Romanarum superstitioso cultu; de aliis etiam Theatrum vitæ humanæ *lit. E. pag. 370. cum seqq.* De Gentilibus ita notabiliter D. Hieron. *sup. psal. 95. loquitur: Gentes licet lapides & ligna venerentur, tamen intelligunt aliquid majus esse quam ipsi sunt, & in errore suo indicant se habere sapientiam. Nulla gens est, quæ naturaliter non intelligat esse Deum: de-*

nique Gentiles idola colunt. Sed si forte rixam fecerint, & si forte juramentum aliquod inter ipsos venerit, non dicunt: Lapidem istum vident, Ligna vident; sed Deus videt, & Deus audit. Unde licet Gentiles animalia, lapides & ligna cæremoniis, & sacrificiis venerentur, existimant se vero Deo cultum exhibere, ad quod naturaliter impelluntur.

Ad Num. 4.

Festorum dierum observatio est de jure Divino Evangelico, quia tertium Decalogi præceptum, quatenus jubet Deo cultum debitum exhiberi, cum sit morale, & naturale, cum lege veteri extinctum non est, imò lege Evangelica approbatum. Suar. *d. lib. 2. cap. 1. num. 11. Azor. d. lib. 2. cap. 1. vers. Secundo quaritur,* Filliuc. *sup. cap. 1. num. 10. & 11.* ubi probat, esse conveniens, ut festa post legem Gratiæ observentur. Fagund. *suprà, num. 4. & 5. Bassaus sup. num. 4. Parlador. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 4. a num. 5.* Ratio tradita à D. Covar. ab omnibus redditur, quoniam præcepta legis Moylis cæremionalia, lege Evangelica superveniente expirarunt: moralia seu naturalia permanferunt, astringuntque Christianos, non ex vi legis illius, sed juris naturalis, de quo supra, *lib. 1. cap. 17. n. 8. & 9.*

Ibi: *Siquidem lex Evangelica continet.*

Vide quod notatum est supra, *d. cap. 17. n. 33.*

Ibi: *Hinc deducitur vera interpretatio.*

De interpretatione textus in *cap. Licet, de feriis 21.* latè Fagund. in *præcepta Eccles. lib. 1. cap. 1. n. 8. cum aliis,* ultra eos, quos cumulat Barbola in *collect. ad illud cap. num. 1. & 2.* ibi enim Pontifex Sabbati sanctificationem non probat, quæ damnatur in *cap. Pervenit, de consecrat. distinct. 3.* sed diei septimi observationem, quæ apud Christianos ex Apostolorum institutione est Dominica: nam quoad certum diem id præceptum fuit cæremionale: at quatenus jubet aliquo tempore cultum Deo reddendum, est morale, de quo supra, *num. 14.*

Ad Num. 5.

Cum jure naturali homines cultum reddere Deo teneantur, nulla humana potestas eos à tali obligatione eximere valebit. Suar. *de Religione, tom. 1. lib. 1. cap. 14. num. 7. Azor. part. 2. lib. 1. cap. 2. vers. Secundo quaritur,* Filliuc. in *Decalog. tract. 27. cap. 1. num. 2.*

Ibi: *Qui tamen dies, & quot sint.*

Poterit Pontifex statuere, ac immutare circa dies, quibus Deus colendus sit, decernens quot, & qui, ac qualiter observandi sint, necnon quomodo quieti & otio vacandum, abstinendumque ab operibus servilibus; quia hæc omnia juris naturalis non sunt. Suar. *sup. lib. 2. cap. 1. num. 9. Lorin. sup. Levit. cap. 23. vers. 32. §. Ex vacatione,* Filliuc. *ubi proximè.* Nec inspecto jure naturæ opus est, ut per tempus aliquod cessetur ab operibus profanis, nisi quatenus præcisè ad exhibendum Deo debitum obsequium desideretur, nec